

УДК: 378.37.08

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.9

БАБЕНКО Тетяна Васи́лівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5085-2779>

e-mail: babenkot80@gmail.com

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними і інтенсивними змінами, що охоплюють усі сфери життєдіяльності людей. Наука і технології розвиваються настільки стрімко, що отримання якоїсь певної кваліфікації у вищому закладі освіти не є гарантією зайнятості в даній сфері діяльності. Сучасним випускникам закладів вищої освіти щоб бути успішними і затребуваними слід бути готовими до постійно мінливих тенденцій на ринку праці. Це означає, що вони повинні адекватно і своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються, швидко освоюючи нові професії, нові горизонти в рамках вже існуючої професії, бути активними, вміти швидко і ефективно адаптуватися до нових умов.

Реагуючи на вимоги часу, вища освіта повинна готувати фахівців нового покоління, зацікавлених у своїй безперервній освіті і розвитку, здатних швидко адаптуватися до мінливих умов і змісту професійної діяльності, будувати напрямок своєї кар'єри, розширювати свої професійні можливості, освоюючи нові сфери професійної діяльності.

Сучасні виклики вимагають пошуку нових ефективних освітніх технологій. Тому сьогодні велика увага приділяється переосмисленню організації та змісту освітнього процесу вищої школи на засадах інноваційних технологій. Однією з умов досягнення мети сучасної професійної освіти – підготовка конкурентоздатного, творчого, соціально та професійно мобільного фахівця – є залучення студентів до проектної діяльності.

Зазначені проблеми зумовлюють необхідність проаналізувати зміст та можливості проектної діяльності у розвитку соціально-професійної мобільності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мобільності вивчається представниками різних наук. На філософському рівні соціально-професійну мобільність досліджували М. Вебер, Б. Гершунський, І. Василенко, І. Фролов, М. Шелер та ін. На соціологічному рівні проблеми мобільності населення досліджували Д. Голдторп, Л. Лесохіна Р. Еріксон, А. Мудрик, П. Сорокін. У

психологічних дослідженнях соціально-професійну мобільність вивчали Л. Горюнова, Е. Зеєр, А. Маркова, А. Маслоу, Н. Пряжников, К. Роджерс, Т. Титаренко. Розвиток та формування мобільності особистості на педагогічному рівні досліджували Л. Амірова, Л. Горюнова, Л. Мітіна Ю. Клименко, Р. Пріма, Є. Рапацевич, Ю. Сачук, Л. Сущенцева, О. Шаров та інші.

Дослідженню теоретичних засад проектної діяльності присвячені праці А. Вдовиченко, В. Гузеєва, С. Ізбаш О. Коберника, Н. Матяш, О. Пехоти, О. Пометун, Є. Полат, В. Слободченкова, С. Сисоевої, Л. Хоменко І. Шендрік та інших науковців.

Мета статті – дослідити розвиток соціально-професійної мобільності студентів засобами проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потрібно зазначити, що в сучасній науковій літературі не існує сталого визначення соціально-професійної мобільності. Вчені розглядають питання соціальної і професійної мобільності дуже широко і з позиції самореалізації особистості в сучасних умовах, і як базову компетенцію сучасної людини, як особистісну якість і як показник якості освіти. Визначаються педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх фахівців, досліджуються проблеми розвитку академічної мобільності студентів тощо.

Поняття «мобільність» активно досліджується порівняно недавно, лише з другої половини ХХ ст., хоча було введено в науковий обіг майже на сто років раніше. П. Сорокін ввів поняття «соціальна мобільність», маючи на увазі соціальні переміщення не тільки індивідів, груп, а й соціальних об'єктів (цінностей), тобто всього того, що створено або модифіковано в процесі людської діяльності. Для того щоб пояснити переміщення в параметрах соціального простору, автор користувався термінами «горизонтальна соціальна мобільність» і «вертикальна соціальна мобільність». Першу П. Сорокін пов'язував зі зміною соціального статусу людини, з кар'єрним ростом фахівця, а другу розглядав як таку, що відбувається на

одному статусному рівні. Горизонтальна соціальна мобільність передбачає перехід індивіда з однієї соціальної групи в іншу, розташовану на тому ж рівні суспільної стратифікації [12].

На сучасному етапі соціальна мобільність вже не пов'язується безпосередньо з соціальним становищем і соціальним статусом, а характеризує спосіб соціального функціонування людини.

Проведений аналіз досліджень сутності соціально-професійної мобільності, а також власні дослідження дозволяють визначити, що складовими соціально-професійної мобільності фахівця є здатності, які дозволяють ефективно діяти в професійному середовищі, що постійно змінюється, а саме, орієнтуватись у мінливому інформаційному середовищі, відстежувати і правильно оцінювати стан навколишнього простору, проявляти адекватну ситуації та власним цілям активність, адаптуватися до умов, які змінюються, а також впливати на оточуючу дійсність, здатність до постійного самовдосконалення. Серед особистісних якостей та рис, що утворюють здатність та готовність до соціально-професійної мобільності можна вилити такі: ініціативність, креативність, соціальна та професійна активність, здатність ризикувати, самоорганізованість, самостійність, вольовий самоконтроль, рішучість, впевненість у собі, відкритість до нового.

Особистісні якості та здатності, що дозволяють людині швидко переходити від одного рівня професійної діяльності до іншого, не є вродженими, тому стає можливим їх цілеспрямоване формування, в тому числі освітніми засобами.

Розвиток професійної, а так само соціально-професійної мобільності, це перш за все формування конкурентоспроможності випускників на ринку праці, що досягається в комплексній підготовці, поєднує в собі вузький професіоналізм з одного боку і універсальність з іншого, в формуванні компетентного фахівця [13].

Особистість розвивається у діяльності. Тому залучення до проектної діяльності має на меті стимулювання інтересу студентів до певних проблем і розв'язання цих проблем через діяльність. Розвиток соціально-професійної мобільності ми розуміємо як спеціально проєктований та прогнозований процес послідовної зміни особистості, включаючи її психічні процеси, соціальної та особистісно активної складових, що має своїм результатом появу особистісних новоутворень (особистісних рис, ціннісно-сміслових конструктів, особистісного бачення світу), що визначають її поведінку.

На нашу думку, проєктна діяльність є ефективним засобом для розвитку соціально-

професійної мобільності студентів. Проєктування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту. Головним завданням проєктної діяльності є не лише набуття знань, а можливість зорієнтуватися у соціальних, економічних, інформаційних подіях та явищах, а також оволодіти досвідом суспільного життя.

Реалії сьогодення вимагають нового соціального досвіду для формування соціально активних лідерів, відповідальних й ініціативних професіоналів. Проєктна діяльність може стати середовищем у якому студентство реалізується в різних сферах, наприклад, організаційній, громадській, науковій, благодійній, роз'яснювальній, інформаційній. Проєктна діяльність сприяє формуванню особистісних якостей, необхідних для самоствердження та розвитку вольових навичок при взаємодії із соціумом.

Варто зупинитися на принципах роботи над проєктом, реалізація яких сприятиме ефективному розвитку соціально-професійної мобільності, а саме: активність у визначенні завдання та його опрацюванні; практичний характер проєкту, його актуальність, доцільність, інтерес студентів до роботи, поєднання теорії з практикою, знань і навичок; спроможність втілення проєкту, самостійність, творчість, колективна діяльність. Розмаїття цілей і завдань соціальних проєктів дозволяє виокремити пізнавальну, виховну, соціалізуючу та розвивальну функції. Пізнавальна функція сприяє підвищенню мотивації до отримання нових знань, розвитку вмінь продукувати, аргументувати та доводити свої ідеї. Розвивальна функція передбачає розвиток творчих і дослідницьких здібностей, формування комунікативних умінь та навичок, розвиток критичного мислення, навичок аналізу та рефлексії. Виховна функція забезпечує усвідомлення власних дій щодо самодисципліни та відповідальності, сприяє формуванню загальнолюдських цінностей формуванню активної життєвої позиції. Соціалізуюча функція передбачає розвиток навичок спілкування у соціумі, самостійного погляду на події та явища, осмислення своїх можливостей та усвідомлення власної ролі під час роботи у команді.

Отже, проєктна діяльність дозволяє формувати й розвивати вміння, які необхідні для розвитку соціально-професійної мобільності, а саме: визначення проблеми, яка потребує вирішення; цілепокладання та планування діяльності; рефлексії; пошуку та обробки інформації; комунікації та взаємодії; практичному застосуванню знань у типових та нетипових, ситуаціях; презентації результатів

свої діяльності.

Соціальні проекти, на нашу думку, посідають особливе місце у розвитку соціально-професійної мобільності студентів. Соціальний проект – це проект, що приносить користь іншим людям, суспільству. Така діяльність, орієнтована на користь громади, є важливою для кожного суспільства, бо не лише покращує його загальний стан, а й вчить людей спрямовувати свої зусилля не лише на забезпечення власних потреб, а на загальне благо.

О. Пометун визначає соціальні проекти як сукупність практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади. Вона зазначає, що участь молоді в таких проектах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагненню до громадянських дій та ефективного спілкування [10]. В контексті нашого дослідження цікавою є думка С. Леснікової, яка називає проектну діяльність ефективним засобом соціальної ініціативності. На її думку, соціальний проект – це індивідуальна чи групова діяльність, спрямована на позитивне перетворення соціального середовища та умов життєдіяльності підлітків доступними для них методами [8].

Участь студентства у соціальних проектах, з однієї сторони, є умовою розвитку його соціально-професійної мобільності, а з іншої, є показником його зрілості, розуміння, що кожен є відповідальним за долю свого міста, держави, народу і що неможливо побудувати комфортне життя поза суспільством. Наведемо приклади соціальних проектів, реалізація яких сприяє формуванню вільної, відповідальної особистості: проекти, які розвивають активність молоді, формують уміння й навички, пов'язані із громадським життям («Молодь самоврядує у громаді», «Організація студентського самоврядування», «Школа лідерства»); проекти, спрямовані на підвищення соціальної компетентності («Проводимо соціологічне дослідження», «Як стати успішним», «Творимо добро власними руками»); волонтерські проекти «Допомога захисникам» «Подаруй родину безпритульній тварині», «Діти вулиці», «Вам, герої!», «Допомогаємо пенсіонерам місцевої громади»; екологічні проекти «Зробимо вулиці міста зеленим», «Екологічна стежина» «Скільки можна палити листя восени?» «Утилізація енергозберігаючих лампочок» «Зупини глобальне потепління – посади дерево»).

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Проектна діяльність, а особливо участь у соціальних проектах, є ефективним засобом розвитку соціально-професійної мобільності оскільки сприяє

засвоєнню соціального досвіду, створює умови для творчої самореалізації студентів, сприяє розвитку самостійності, відповідальності, ініціативності, креативності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати діяльності, соціальну та професійну активність.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Амирова Л. А., Багишаев З. А. Професійно-педагогічна мобільність учителя як цільова установка вищого педагогічного образования / Л. А. Амирова, З. А. Багишаев // *Alma mater*. 2004. – № 1. – С. 55–60.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко. – М.: Харвест, 2004. – 576 с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – М.: Академический проект, 2003. – 336 с.
5. Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете / Б. М. Игошев. – М.: ВЛАДОС, 2008. 201 с.
6. Ипатова Е. Р. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов вуза: автореферат ... кандидата педагогических наук / Е. Р. Ипатова. – Шуя, 2012. – 24 с.
7. Калиновский Ю. И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: диссертация ... доктора педагогических наук / Ю. И. Калиновский. – Санкт-Петербург, 2001. – 470 с.
8. Лесникова С. Г. Проектная деятельность как средство развития социальной инициативности подростка в условиях детской общественной организации: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С. Г. Лесникова. – М., 2005. – 185 с.
9. Лесохина Л. Н. К обществу образованных людей. РАО, Ин-т образования взрослых / Л. Н. Лесохина. – СПб.: Тускарора, 1998. – 266 с.
10. Пометун О. І. Молодь обирає дію: Соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-орієнтований збірник / О. І. Пометун. – К.: Департамент, 2003. – С. 327–333.
11. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Р. М. Пріма. – Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. – 367 с.
12. Сорокин П. А. Социальная мобильность / пер. с англ. М. В. Соколовой. – Москва: Academia: LVS, 2005. – 277 с.

13. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – Москва: ЮНИТИ, 2002. – 437 с.

REFERENCES

1. Amirova, L. A., Bagishaev, Z. A. (2004). *Professionalno-pedagogicheskaya mobilnost uchitelya kak tselevaya ustanovka vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya*. [Professional and Pedagogical Mobility of a Teacher as a Target Setting for Higher Pedagogical Education]. Kyev.

2. *Entsyklopediia osvity*. (2008). [Encyclopedia of Education]. Kyev.

3. Dyachenko, M. I. (2004). *Psihologicheskii slovar-spravochnik*. [Psychological Dictionary]. Moscow.

4. Zeer, E. F. (2003). *Psihologiya professiy*. [Occupational Psychology]. Moscow.

5. Igoshev, B. M. (2008). *Organizatsionno-pedagogicheskaya sistema podgotovki professionalno mobilnykh spetsialistov v pedagogicheskoy universitete*. [Organizational and Pedagogical System of Training Professionally Mobile Specialists at the Pedagogical University]. Moscow.

6. Ipatova, E. R. (2012). *Formirovanie sotsialno-professionalnoy mobilnosti studentov vuza*. [The Formation of Social and Professional Mobility of University Students]. Shuya.

7. Kalinovskiy, Yu. I. (2001). *Razvitie sotsialno-professionalnoy mobilnosti andragoga v kontekste sotsiokulturnoy obrazovatelnoy politiki regiona*. [The Development of Social and Professional Mobility of Andragog in the Context of the Socio-cultural Educational Policy of the Region]. Sankt-Peterburg.

8. Lesnikova, S. G. (2005). *Proektnaya deyatel'nost kak sredstvo razvitiya sotsialnoy initsiativnosti podrostka v usloviyah detskoy obshchestvennoy organizatsii*. [Project Activities as a Means of Developing a Teenager's Social Initiative in a Children's Public Organization]. Moscow.

9. Lesohina, L. N. (1998). *K obshchestvu obrazovannykh lyudey*. [To a Society of Educated People]. Moscow.

10. Pometun, O. I. (2003). *Molod obyraie diiu: Sotsialne proektuvannia – novyi pidkhid do vykhovannia molodi*. [Youth chooses action: Social design is a new approach to youth education.]. Kyev.

11. Prima, R. M. (2009). *Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka: monohrafiia*. [Forming the Professional Mobility of the Future Primary Elementary Teacher: Theory and Practice]. Dnipropetrovsk.

12. Sorokin, P. A. (2005). *Sotsialnaya mobilnost*. [Social Mobility] / per. s angl. M. V. Sokolovoy. Moscow.

13. Chernilevskiy, D. V. (2002). *Didakticheskie tehnologii v vysshey shkole*. [The Didactic Technology in High School]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАБЕНКО Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток соціально-професійної мобільності студентів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BABENKO Tatiana Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education of Volodymyr Vynnychenko Central Pedagogical University.

Circle of scientific interests: development of social and professional mobility of students.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2019 р.

УДК:37.013.43

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.10

БАКЛАНОВА Наталія Михайлівна –

кандидат політичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський

Національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9286-2593>

e-mail: baklanovanatalia59@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВНИМИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах духовного занепаду й руйнації моралі суспільства, що набули сьогодні планетарного масштабу, актуально постало питання пошуку подолання

моральної кризи суспільства. Це спонукає глибоко замислитися над витокami нашої культури, звернутися до джерел народної духовної спадщини. Національна духовна сила і гідність, ідейно-творчий народний